

דיודעין — שהכל מחזיקים אותם בפסול, שנתקנו זרוע. אבל משפחה שנטמעה — מחמת שלא נודע פסולה נטמעה. עוד אחרת — משפחה אחרת היתה, לנד אותה שקרנה בן ליון. שם בן ארבע אותיות — קרילמו וכמינמו ופירשו, חכמים מוסרין אותו כו'. לעלם — להעלים. כתיב זה שמי וכתיב וזה זכרי — מללל כתיב שמי זכרי — משמע שלמדו שני שמות, ואמר לו: זה שמי מיוחד, וזה השני אני נזכר. שם בן שמים עשרה וכן ארבעים ושמים לא פירשו לנו. משרבו הפריצין — המשמטמן נו. לצנועים שבכהונה — לנכר זו העם במקדש, לאחר עזרת ניכור של תמיד של שחר. מבליעים אותו בנעימת אחיהם הכהנים — אומן שלא היו זקילין, נה, ומנכרין נשם בן ארבע אותיות, כשהיו מושקין את קולס ננעימה — היו אלו ממחרים להבליע את השם בן שמים עשרה ולא היה נשמע לרבים מקול נעימות מצריהם ננעימת ניפוס קול, שקורין *טרופין. אחר אחי אמי — שהיה כהן. וכי טרפון היה כהן, נוספתא דכוננות (פרק ה): מעשה ברבי טרפון שקדש שלש מאות נשים בשני זמרות, כדי להאכילם תרומה. לדוכן — לנכר נרכת כהנים. ואינו מעמיד על מדותיו — לנטור אינה, שמה ישמטם זו להנכס. עד שיוודע לך — נמשפחה שאתה כל לינדק נה, נמה נפסלה. עד שיוודע לך במה נכשרה — זרין אתה לנדוק אחר המשפחה, כמו — שאלמה משמטמו (קדושין ע"ג): ארבע אמהות שהן שמנה.

ולטהר, לרחק ולקרב משפחות. ומעירים: כגון אלו דיודעין (שאנו יודעים) מי הן, אבל משפחה שנטמעה ואין יודעים עוד מה היה פגמה — נטמעה כבר, ואפילו אליה לא יגלה אותה. תאנא (שנה החכם): עוד משפחה אחרת היתה, ולא רצו חכמים לגלותה לכל. אבל חכמים מוסרים אותו את שם המשפחה הזה לבניהם ולתלמידיהן פעם אחת בשבוע (בשבוע שנים), ואמרי לה [ויש אומרים] פעמים בשבוע (בשבוע שנים) כדי שלא יתחתנו בהם. אמר רב נחמן בר יצחק: מסתברא כמאן דאמר (מסתבר כדעת מי שאומר) פעם אחת בשבוע. כדתניא (כמו ששניה בברייתא): מי שאומר "הריני נזיר אם לא אגלה משפחות פסולות שיש בישראל" — יהיה נזיר, ולא יגלה משפחות ומכאן למדים שיש לצמצם גילוי זה ככל האפשר.

ב אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: שם בן ארבע אותיות חכמים מוסרין אותו לתלמידיהן פעם אחת בשבוע, ואמרי לה: פעמים בשבוע. אמר רב נחמן בר יצחק: מסתברא כמאן דאמר פעם אחת בשבוע, דכתיב "זה שמי לעלם" אמר ליה ההוא סבא: "לעלם" כתיב. "רבא סבר למידרשיה בפירקא, אמר ליה ההוא סבא: "לעלם" כתיב. רבי אבינא רמי: כתיב "זה שמי" וכתיב "זה זכרי", אמר הקדוש ברוך הוא: לא כשאני נכתב אני נקרא, נכתב אני — ביו"ד ה"י, ונקרא — בא"לף דלית.

תנו רבנן: בראשונה שם בן שמים עשרה אותיות היו מוסרין אותו לכל אדם, משרבו הפריצים — היו מוסרים אותו לצנועים שבכהונה מבליעים אותו בנעימת אחיהם הכהנים. תניא, אמר רבי טרפון: פעם אחת עליתי אחר אחי אמי לדוכן, והייתי אזני אצל כהן גדול, ושמעתי שהבליע שם בן מוסרין אותו אלא למי שצנוע, ועניו, ועומד בחצי ימיו, ואינו כועס, ואינו משתפר, ואינו מעמיד על מדותיו. וכל היוודעו, והזהיר בו, והמשמרו בטרהרה — אהוב למעלה ונחמד למטה, ואימתו מוטלת על הפריצות, ונוחל שני עולמים, העולם הזה והעולם הבא.

ג אמר שמואל משמיה דסבא: בכל בחזקת כשרה עומדת — עד שיוודע לך במה נפסלה, שאר ארצות — בחזקת פסול הן עומדות, עד שיוודע לך במה נכשרה. ארץ ישראל, מוחזק לפסול — פסול, מוחזק לכשר — כשר. הא גופא קשיא! אמרת מוחזק לפסול — פסול, הא סתמא — כשר, והדר תני: מוחזק לכשר — כשר, הא סתמא — פסול! — אמר רב הונא בר תחליפא משמיה דרב: לא קשיא;

מסורת הש"ס
ח. תוספתא שם. ירושלמי שם.
ט. תוספתא נזיר פ"א ב.
י. ילק"ש תורה קעא (בקיבור).
יא. פסחים נ"א. וראה נדרים כ"ג.

גדסות
(מתוך דק"ס השלם)
ונקרא באלף בכת"י יש:
ונקרא אני באלף.
שהבליע שם יש בכת"י:
שהבליעו לשם.
שצנוע ועניו בכת"י ועוד:
שצנוע.
בחזקת כשרה בכת"י:
בחזקת כשרות.

ב מתוך שהזכר דין זה שיש דברים שמוסרים חכמים בצניעה ולעתים רחוקות, מביאים הלכה דומה: אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן: דרך הגייתו הנכונה של שם ה' בן ארבע אותיות חכמים מוסרין אותו לתלמידיהן פעם אחת בשבוע, ואמרי לה [ויש אומרים] פעמים בשבוע. אמר רב נחמן בר יצחק: מסתברא כמאן דאמר (מסתבר כדעת מי שאומר) פעם אחת בשבוע, דכתיב (שנאמר) "זה שמי לעולם" (שמות ג, טו) "לעלם" כתיב (כתוב) לרמו שהשם צריך להיות נעלם. מספרים, רבא סבר למידרשיה בפירקא [חשב לדורש ולבאר את דרך קריאת השם בדרשה שדרש בציבור] אמר ליה [גו] ההוא סבא [זקן אחז]: "לעלם" כתיב [כתוב]. ללמד שצריך להעלים אותו. ר' אבינא רמי [השליך]. הראה סתירה: כתיב [נאמר] מצד אחר "זה שמי" משמע שהשם הכתוב הוא שמו של ה', וכתיב [נאמר] "זה זכרי" (שם) שאין זה שמו ממש אלא דרך לזכרו. ויש לפרש כך: אמר הקדוש ברוך הוא: לא כדרך שאני נכתב אני נקרא, נכתב אני ביו"ד ה"י (וא"ו ה"י) ונקרא בא"לף דלית (שם אדנות). תנו רבנן [שנו חכמים]: בראשונה, שם הקב"ה בן שמים עשרה אותיות היו מוסרין אותו לכל אדם, משרבו הפריצים שהיו משתמשים בו שלא בכבוד הראוי — היו מוסרים אותו רק לצנועים שבכהונה, והצנועים שבכהונה היו אומרים את השם הזה בזמן כרכת כהנים, אבל היו מבליעים אותו בנעימת אחיהם הכהנים כאשר היו שרים, שלא יודע לרבים. תניא [שניה ברייתא] אמר ר' טרפון שהוא

עצמו היה כהן: פעם אחת עליתי אחר אחי אמי לדוכן, והייתי אזני אצל כהן גדול ושמעתי שהבליע שם בן מוסרין אותו אלא למי שצנוע ועניו ועומד לפחות בחצי ימיו, ודווקא למי שאינו כועס, ואינו משתפר, ואינו מעמיד (מתעקש) על מדותיו שמוכן לוותר, שאם לא כן יש לחשוש שמא מתוך כעס או שיכרות ישתמש בשם ויגלה אותו. וכל היודעו את השם הזה, והזהיר בו והמשמרו בטרהרה — אהוב למעלה, ונחמד למטה, ואימתו מוטלת על הבריות, ונוחל שני עולמים העולם הזה והעולם הבא.

ושוב תורים לענין היוחסין. אמר שמואל משמיה דסבא (משמו של זקן) אחר: ככל בחזקת כשרה עומדת. כלומר, משפחה מבבל חזקה שכשרה היא עד שיוודע לך במה נפסלה. משפחה שבשאר ארצות — בחזקת פסול הן עומדות, עד שיוודע לך במה נכשרה. ובארץ ישראל מי שמוחזק לפסול — פסול, מוחזק לכשר — כשר. על דין אחרון זה תורים: הא גופא קשיא [הרי זו עצמה קשה]: אמרת מצד אחר מי שמוחזק לפסול — פסול, ונדייק מכאן: הא סתמא [הרי סתם] שאין לו חזקה מבוררת — כשר הוא. והדר תני [וחזר ושנה]: מוחזק לכשר — כשר. ונדייק: הא סתמא [הרי סתם] — פסול! אמר רב הונא בר תחליפא משמיה [משמו] של רב: לא קשיא [אין זה קשה]

עיונים
שם בן ארבע אותיות ראה במהרש"א שכתב ששם בן ארבע אותיות אין סוד בקריאתו. שהרי כתיב הוא לפנינו, אלא כדברי רש"י — לענין פירושו וסודותיו. אבל ראה בתו"ש למסכת יומא שהאר"ך להסביר כי אין אנו יודעים את דרך קריאתו האמיתית של השם בן ארבע אותיות, כי הניקוד המצוי בספרים אינו ניקודו האמיתי של השם אלא ניקוד שם אדנות או שם אלקים, וניקודו האמיתי של השם המפורש אינו ידוע לכל (ועיי"ש). שם בן שתיים עשרה אותיות ענינו של שם זה לא נתפרש (וראה ברש"י). וראה ברי"ד שיהיה כיצד יכולים היו הכהנים לברך בשם זה שאינו כתוב בתורה, בעת עליהם לומר את הפסוקים ככתובתם ושם כתוב שם בן ארבע אותיות! וראה בר"ל המסביר כי שם זה בן שתיים עשרה הוא קריאת שם בן ארבע במילוי, ונמצא איפוא שאינם קוראים אלא אותו שם עצמו (אף כי המילויים הידועים לנו הם בני תשע או עשר אותיות, ולא שתיים עשרה). שם בן ארבעים ושתיים שם זה נמסר לנו והוא נזכר בתפילות, כי הוא השם העולה מראש התיבות של תפילת "אנא כחה". וראה בתשובות הרשב"א שזן בדרך קריאתו של שם זה לפי המסורת שנמסרה על ידי הגאונים. ואינו כועס ובתו"ש ר"ד הביא בשם הירושלמי (יומא) שמי שנהנה משל אחרים אינו רשאי ללמדו שם זה.

מסורת הש"ס
ח. תוספתא שם. ירושלמי שם.
ט. תוספתא נזיר פ"א ב.
י. ילק"ש תורה קעא (בקיבור).
יא. פסחים נ"א. וראה נדרים כ"ג.

גדסות
(מתוך דק"ס השלם)
ונקרא באלף בכת"י יש:
ונקרא אני באלף.
שהבליע שם יש בכת"י:
שהבליעו לשם.
שצנוע ועניו בכת"י ועוד:
שצנוע.
בחזקת כשרה בכת"י:
בחזקת כשרות.

לעולם
אף חכמים ראשונים ואחרונים גזרו את עצם המלה "עולם" מן השרש "עלם" בזמן נסתר, נעלם. ויש לכך גם רמז בלשון המקרא (ראה קהלת ג, יא, וראה ברש"י שם), וראה גם הכתיב "לעולם" (דברי הימים ב, ג, ז).

* טרופין המלה הלועזית היא trop או trope, ומשמעה — מנגינה. מקורה אינו ברור אך היא נשתמרה בידיש לציון טעמי המקרא.